

Istota zobowiązania wekslowego w prawie polskim, część I

The Essence of Liability of Bill of Exchange in Polish Law, part I

mgr Jakub Abramowicz

E-mail: jakub.abramowicz2@gmail.com; nr orcid: 0000-0002-0353-998X

Streszczenie

Istota zobowiązania wekslowego była i jest przedmiotem sporu. Dyskusja dotycząca charakteru prawnego weksla trwa po dziś dzień i jak się wydaje nie wypowiedziano w niej jeszcze ostatniego słowa. Do tej pory nie ma w piśmiennictwie zgody co do tego, w której chwili zobowiązanie wekslowe powstaje. Spośród wielości prezentowanych w doktrynie teorii wekslowych, za najistotniejsze z nich należy uznać teorię kreacyjną oraz teorię umowną. Teoria umowna, choć historycznie starsza, zdaje się dominować w obecnym piśmiennictwie i judykaturze. Celem niniejszego opracowania jest usystematyzowanie poglądów doktryny w tym zakresie oraz przedstawienie własnego stanowiska.

Słowa kluczowe: weksel, teorie wekslowe, indos, papiery wartościowe, jednostronna czynność prawna.

Summary

The legal character of a bill of exchange has been a cause of much controversy and dispute in the past, and remains to this day. Debates over its legal character are still very much alive, and it appears that they will be in the future. Even today, there is no agreement on when does the liability of a bill of exchange begin. From the variety of theories presented in the doctrine of a bill of exchange the most prominent ones are the creation theory (unilateral legal action) and the contract theory (bilateral legal action). Contract theory although historically older, appears to dominate in current legal literature and judicatory. The aim of this work is to systematise views on the issue and to present my own position on the issue.

Key words: bill of exchange, bill of exchange theories, endorsement, securities, unilateral legal action.

JEL: K150

I. Teorie wekslowe

1. Uwagi wstępne

Problematykę prawa wekslowego niewątpliwie należy zaliczyć do jednej z najtrudniejszych dziedzin prawa cywilnego¹. Wiele istotnych kwestii związanych z wekslem wciąż pozostaje jeszcze nierozstrzygniętych². Najwięcej doktrynalnych sporów budzi ustalenie momentu, w którym zobowiązanie wekslowe powstaje³. Ten wypracowany przez naukę stan, możemy określić dzisiaj jako *communis opinio*. Skłania to do jeszcze bardziej wnikliwej analizy problematyki związanej z prawem wekslowym. Dominujący obecnie w piśmiennictwie i judykaturze pogląd zakłada, że zobowiązanie wekslowe powstaje wskutek zawarcia umowy. Wskazuje się, że uzasadnieniem dla przyjęcia teorii umownej są wymagania praktyki oraz wyważenie wzajemnych interesów stron⁴. Przeciwno przyjęciu tej koncepcji w doktrynie podnoszone są głosy, iż bez zachowania elementów teorii kreacyjnej, upatrującej powstanie zobowiązania wekslowego w jednostronnej czynności prawnej, nie da się zachować charakterystycznej dla prawa wekslowego specyfiki⁵.

2. Teorie wekslowe w ujęciu historycznym

Najstarsze teorie upatrywały w wekslu rodzaj umowy. Co ciekawe zobowiązanie wekslowe mogło zostać zawarte nawet przez umowę w formie ustnej. Teorie konsensualne powstały we Włoszech w XVII wieku pod wpływem traktatów o wekslach takich uczonych jak Raphael de Turii czy Sigismondo Scaccia⁶. W powyższych pracach, zapewne pod wpływem prawa rzymskiego, traktowano weksel jako:

1. umowę pożyczki (*mutuum*);
2. umowę wymiany pieniędzy obecnych na nieobecne (*emptio-venditio pecuniae absentis pro pecunia praesenti*);
3. umowę wymiany (*permutatio*), połączoną z przesłaniem pieniędzy;
4. umowę kupna sprzedaży (*emptio-venditio*), w której pieniądze obecne to cena, zaś pieniądze nieobecne to towar;
5. umowę nienazwaną (*contractus innominatus*), złożoną z różnych kontraktów⁷.

Ostatni z wymienionych przykładów — jak wskazywał Johann Gottlieb Heineccius — jest to „osobliwy rodzaj kontraktu (*sui generis*) treści materialnej, właściwy jedynie prawu wekslowemu”⁸. Konsekwencje wynikające z powyższych kon-

cepcji widać do dnia dzisiejszego w ustawodawstwach tzw. grupy romańskiej.

Wraz z upowszechnieniem się instytucji indosu i jego pojęcia przez prawo w XVII wieku, zaczęto traktować weksel jako umowę literalno-formalną (*Literalkontraktstheorie*). W zobowiązaniu wekslowym wyróżniano dwa kontrakty: literalno-formalny (umowę wekslową) i materialny (umowę o wystawienie weksla). Pierwszy polegał na podpisaniu, wystawieniu i przyjęciu weksla, drugi natomiast go poprzedzał i wyrażał się w tym, iż strony umówiły się co do sumy i miejsca zapłaty. J.G. Heineccius twierdził, że „przez ustną umowę wekslową [materialną — o wystawienie weksla — przyp. aut.] powstaje zobowiązanie, ale nie jest ono zobowiązaniem wekslowym”⁹. Tak ujmowany weksel, nie posiadał samodzielności prawnej, natomiast przyjmowano, że z jego pisemnej formy wypływa rygor wekslowy (*rigor cambialis*) pozwalający na sprawną i skuteczną egzekucję wekslową, sięgającą w tamtych czasach, aż do przymusu osobistego¹⁰.

Zwrot w nauce dotyczącej istoty zobowiązania wekslowego, stanowiła teoria Carla Einerta zaprezentowana w pracy z 1839 r. *Das Wechselrecht nach dem Bedürfnisse des Wechselgeschäfts im neunzehnten Jahrhundert*¹¹. Wspomniany autor — jako pierwszy — wyraźnie podkreślił, że zaciągając zobowiązanie wekslowe strony nie zawierają żadnego kontraktu. Natomiast weksel jest jednostronnym, abstrakcyjnym zobowiązaniem zapłaty pewnej sumy pieniężnej¹². Wystawca bowiem wystawiając weksel oznajmia jednostronnie, że za weksel zapłaci. Autor ten nazywał weksle „kupieckim pieniądzem papierowym” i wskazywał, że tak jak państwo emituje banknoty, tak kupcy wystawiają weksle. Dlatego aż po dzień dzisiejszy teoria ta określana jest mianem teorii pieniądza papierowego (*Papiergeldtheorie*)¹³. Należy zaznaczyć, że według C. Einerta zasadniczym typem weksla był weksel na okaziciela, zaś głównym dłużnikiem był zawsze wystawca. W świetle tej teorii akcept stanowił jedynie formę poręczenia¹⁴.

Natomiast według teorii jednostronno-formalnej (*Formalaktstheorie*) przedstawionej przez Fredricha von Liebego w 1848 r.¹⁵, weksel jest jednostronnym aktem formalnym. Jednakże akt formalny — kreujący weksel — jest zupełny dopiero wtedy, gdy wystawienie następuje za zgodą biorącego weksel. Uzgodnienia stron nie stanowią jednak źródła zobowiązania wekslowego. Według tegoż autora weksel, jako dokument wystawiony według norm ściśle przez prawo przewidzianych, wywołuje skutki z mocy samej ustawy¹⁶. W świetle tej teorii, wiele czynności wekslowych wymaga dla swej skuteczności współdziałania (zgody) obu stron. Przykładowo akcept uważa się za przyjęcie oferty przez podpis. Dlatego nie bez racji niektórzy autorzy wskazują, iż weksel w tym ujęciu jest specyficznym kontraktem formalnym, a zobowiązanie ma charakter dwustronny¹⁷.

Zaprezentowany powyżej formalizm został rozwinięty przez Eduarda Siebenhaara, który twierdził, iż weksel to pewna wartość majątkowa, ucieleśniona w dokumencie będącym przedmiotem czynności prawnych¹⁸. Powstanie weksla nie jest więc wyrazem jakiejś czynności prawnej, gdyż sam weksel nie jest zobowiązaniem, a jedynie rzeczą ruchomą (dokumentem), do której zobowiązania stron się odnoszą.

Zarówno teoria pieniądza papierowego jak i teoria jednostronno-formalna przyczyniły się do pojmowania dokumentu

wekslowego jako ściśle związanego z prawem majątkowym w nim zawartym. Stąd już od XIX wieku podkreślano, że zobowiązanie wekslowe nie może powstać i istnieć bez dokumentu, wszelkie zaś ustne kontrakty wekslowe są nieważne. Odtąd posiadanie dokumentu wekslowego stało się koniecznym elementem istnienia i wykonywania praw z weksla.

3. Teorie wekslowe dominujące

Spośród szeregu teorii wekslowych zajmujących się istotą zobowiązania wekslowego, należy wyróżnić dwie zasadnicze: teorię umowną oraz teorię kreacyjną. Wszelkie inne teorie stanowią w zasadzie pochodne wyżej wymienionych i są wyrazem poglądów pośrednich. Według teorii umownej zobowiązanie wekslowe powstaje wskutek kontraktu zawartego między wystawcą a remitentem. W przeciwieństwie do niej teoria kreacyjna uważa weksel za jednostronne oświadczenie podpisującego się na nim, przez co zobowiązanie wekslowe ma *a priori* charakter abstrakcyjny i jest niezależne od umowy o wystawienie i wręczenie weksla¹⁹.

Jak już zaznaczono, teorie te mają bardzo wiele odmian, które czynią pewne ustępstwa i łagodzą ich pierwotne brzmienie. I tak, zwolennicy koncepcji umownej starają się nie wiązać jej ściśle z umową kauzalną, która doprowadziła do wystawienia weksla. Wobec tego kontrakt wekslowy ujmuje się w taki sposób, by jak najbardziej odzwierciedlić abstrakcyjny charakter zobowiązania wekslowego. Zwraca się szczególną uwagę na aspekt oddania i przyjęcia weksla, twierząc, że czynności te tworzą umowę zupełnie odrębną — oderwaną — od kauzalnej umowy stron o wystawienie weksla. Obrót weksla odbywający się z użyciem indosu tłumaczy się jako specyficzne ujęcie umowy pierwotnej (np. *pactum in favorem tertii*) albo istnienie kilku umów między osobami uczestniczącymi w obrocie wekslowym (np. *pactum cum incertis personis*)²⁰. Z kolei zwolennicy koncepcji kreacyjnej starają się złagodzić jej charakter i zapobiec wykonywaniu praw wekslowych przez osobę nieuprawnioną, np. w sytuacji, gdy weksel znajdzie się w posiadaniu złodzieja. Wobec tego odsuwa się moment powstania zobowiązania wekslowego i nie łączy się go tak ściśle z podpisaniem dokumentu wekslowego, lecz — jak choćby w przypadku teorii emisyjnej — dopiero z chwilą dobrowolnego zrzeczenia się detencji weksla²¹.

Tak wyraźnie zarysowane granice między teorią umowną a teorią kreacyjną, ulegają w konsekwencji zatarciu. Trafnie wskazuje Stanisław Wróblewski, iż w zasadzie „grą słów” jest różnica między teorią, w świetle której zobowiązanie wekslowe jest umową na rzecz osób trzecich zawartą z pierwszym nabywcą weksla, a teorią, w myśl której zobowiązanie wekslowe jest jednostronną czynnością prawną, ale skuteczną dopiero z chwilą, gdy weksel puszczony w obieg zostanie się, zgodnie z wolą wystawcy, w posiadanie prawnego nabywcy²².

3.1 Teoria kreacyjna

Przeciwko teoriom umownym, prezentowanym już w nowym ujęciu (przede wszystkim przez Heinricha Thöla) wystąpił Johannes Emil Kuntze w 1857 r.²³ Słusznie jest on uważany za twórcę teorii kreacyjnej (*Kreationstheorie*)²⁴. W swoim

dziele nawiązywał on do poglądów przedstawionych przez C. Einerta i twierdził, że to wystawca jest jednostronnym twórcą weksla²⁵. Zobowiązanie wekslowe powstaje już w chwili podpisania dokumentu wekslowego, przez czyn jednostronny, dokonany przez dłużnika (wystawcę, akceptanta, indosanta). Ten, kto podpisuje dokument odpowiadający treści ustawy kreuje, niejako tworzy weksel²⁶. Teoria ta traktuje zobowiązanie wekslowe jako jednostronne oświadczenie woli. Prawa każdego z nabywców są uniezależnione od poprzedników i mają charakter abstrakcyjny, w takim znaczeniu, że poza tym co znajduje się w treści weksla nie mają nic wspólnego z prawami poprzedników²⁷. W konsekwencji zbycie weksla przez indos ma charakter nabycia pierwotnego, a nie pochodnego. Każdy z nabywców weksla, nabywa bowiem swoje prawa pierwotnie, tj. wprost z dokumentu²⁸. Teorię tę rozwinął Heinrich Siegiel, który jednoznacznie stwierdził, iż poza umową, źródłem zobowiązania może być również jednostronne przyrzeczenie²⁹. Autor ten wbrew ogólnej regule — w polskim porządku prawnym wyrażonej w art. 919 § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (dalej jako: „k.c.”) — stwierdził, że samo przyrzeczenie, nawet bez jego przyjęcia, czyni przyrzekającego dłużnikiem³⁰.

Według teorii kreacyjnej w klasycznej postaci zobowiązanie wekslowe istnieje także bez wręczenia, czy zbycia weksla. Nawet jeśli podpisany dokument wekslowy zostanie zgubiony przed wprowadzeniem go do obrotu, po stronie posiadacza weksla powstaną uprawnienia wierzyciela wekslowego³¹. Wobec tego zdolność wystawcy do czynności prawnych ocenia się według chwili podpisania weksla — jego kreacji — która musi odpowiadać formie ściśle przez prawo przewidzianej. Wyżej wymienioną koncepcję poparli i rozwijali inni uczeni, tacy jak Heinrich Dernburg, von Randa, Rehbein, Constein, Friedrich Crome, Ludwig Enneccerus, Carl Samuel Grünhut, Rudolf von Ihering, Kohler, Hermann Staub, Bernhard Windscheid czy wspomniany H. Siegiel³². Wobec tego teoria kreacyjna ma wiele odmian, które zasadniczo mają załagodzić jej „surowy” charakter. I tak, wyróżnia się następujące modyfikacje teorii kreacyjnej:

1. teorię personifikacyjną (L. Volkmar, S. Löwy, Bekker);
2. teorię posiadania (J.E. Kuntze);
3. teorię prawa własności (Levin Goldschmidt, v. Randa, Pappenheim³³);
4. teorię dobrej wiary (C.S. Grünhut, S. Wróblewski, Cohn);
5. teorię emisyjną (B. Windscheid, Stoble, Jolly³⁴).

Teoria personifikacyjna (*Personifikationstheorie*) jest przykładem teorii kreacyjnej w skrajnej postaci. Dla powstania zobowiązania wekslowego wystarczy złożenie podpisu na dokumencie wekslowym. Aby wyjaśnić szereg nieścisłości z tym związanych, twórcy tej teorii przyjmują fikcję prawną, w świetle której to dokument wekslowy jest wierzycielem, właścicielem weksla zaś jedynie go zastępuje (jest jego przedstawicielem). Nawiązując do poglądów wygłoszonych przez C. Einerta, wskazywali oni, iż sam weksel zawiera w sobie pewną wartość majątkową. Wierzytelność została wytworzona przez jednostronną czynność dłużnika wekslowego i wynika z weksla³⁵. Rzutuje to w sposób istotny na przeniesienie praw wekslowych przez indos, który w tym ujęciu nie pełni funkcji prze-

nośnej³⁶. Dlatego, aby doszło do przeniesienia prawa musi ono uprzednio istnieć po stronie zbywcy, a zdarza się tak, że prawo takie faktycznie nie istnieje, np. w sytuacji weksla znalezionego bądź ukradzonego. Wobec tego indos nie przenosi własności weksla, a jedynie jest dowodem przejścia posiadania. Kluczowe znaczenie ma więc posiadanie weksla. Dobrze to widać na przykładzie dłużnika, który nie może odmówić zapłaty posiadaczowi weksla, choć wie, iż to nie on otrzymał weksel za pomocą indosu *in blanco*.

Przeciwko tej teorii podnoszono, iż opiera się ona, podobnie jak teoria pieniądza papierowego C. Einerta, na fikcji prawnej, nauka współczesna zaś dąży do wyeliminowania fikcji z konstrukcji prawnych³⁷. Ponadto, nie wyjaśniono w niej w sposób wystarczający stosunków łączących indosatariuszy z ich poprzednikami³⁸.

Kolejna z omawianych teorii, to teoria posiadania, która opiera się na założeniu, że oprócz podpisu do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest objęcie weksla w posiadanie przez legitymowanego³⁹. Samo wystawienie weksla jest jednostronną czynnością prawną, ale nie powoduje ono jeszcze powstania zobowiązania wekslowego. Dopóki weksel znajduje się we władaniu wystawcy, zobowiązanie nie powstaje, wierzytelność bowiem nie została jeszcze skonkretyzowana, gdyż nie ma wierzyciela. Wobec tego wystawienie weksla jedynie „przygotowuje” zobowiązanie wekslowe, którego powstanie należy wiązać z chwilą indywidualizacji, którą jest objęcie w posiadanie dokumentu przez wierzyciela, choćby bez wiedzy i woli wystawcy⁴⁰.

Podobnie teoria prawa własności (*Eigentumstheorie*)⁴¹, zakłada, iż sam podpis złożony na dokumencie wekslowym nie kreuje zobowiązania wekslowego. Do jego powstania konieczne jest jeszcze nabycie własności weksla. Wierzycielem wekslowym jest więc właściciel dokumentu wekslowego, a nie jego posiadacz⁴². Twórcy tej teorii trafnie zwracają uwagę, że w osobie właściciela weksla są zjednoczone prawa do weksla z prawami na wekslu. Prowadzi to do tego, iż poprzez nabycie własności dokumentu wekslowego nabywa się również wszelkie prawa z niego wynikające. W dodatku można tego dokonać tylko poprzez akty wekslowe⁴³. Samo wydanie weksla nie wystarcza do przeniesienia własności, konieczna jest jeszcze wzmianka w treści weksla. Możliwa jest sytuacja, w której mimo zewnętrznej prawidłowości wzmianki, stan posiadania nie będzie tożsamy ze prawem własności weksla, a to m.in. w przypadku, gdy osoba, która ukradła bądź znalazła weksel, jednocześnie dokonała na siebie fałszywego indosu. Podstawą dla sformułowania tej teorii był art. 74 ustawy wekslowej niemieckiej z 16 kwietnia 1871 r., którego odpowiednikiem jest art. 16 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (dalej jako: „pr. weksl.”), zgodnie z którym właścicielem weksla jest jego nabywca „przez nieprzerwany ciąg indosów kończący się na nim, jeżeli w chwili nabycia był w dobrej wierze”⁴⁴.

Przeciwko teorii własnościowej podniesiono szereg argumentów. Najciekawsze przedstawił Ernst Jacobi w pracy *Die Wertpapiere in bürgerlichen Recht*⁴⁵. Według tego autora, to ustawa wekslowa, z przyczyn praktycznych splota prawa wynikające z dokumentu z prawami do dokumentu wekslowego. Dzieje się tak dlatego, że posiadanie dokumentu jest wyłącz-

nym środkiem umożliwiającym wykonywanie praw z niego wynikających⁴⁶. Jednakowoż, wskazał on w swoim dziele dwa przykłady, w których może dojść do rozszczępienia własności dokumentu z wierzytelnością w nim inkorporowaną:

1. gdy wybitny malarz wykonał cenny rysunek na wekslu i w następstwie przetworzenia stał się jego właścicielem, ale nie nabył wierzytelności wekslowej;

2. gdy X wystawił weksel, w którym oznaczył Y jako remitenta, Y jednak zwolnił go z długu, nie zwracając przy tym weksła, aby zachować autograf X, następnie zaś sprzedał weksel kolekcjonerowi, wyraźnie wyłączając zeń inkorporowaną wierzytelność⁴⁷.

Z analizy przeprowadzonej przez E. Jacobiego, wynika, iż w przypadku zawłaszczenia, przetworzenia, zasiedzenia i znalezienia dochodzi jedynie do przeniesienia własności dokumentu⁴⁸.

Powołane wyżej wyjątki są jednak sytuacjami niezwykle rzadkimi. Wspominany przykład malarza jest w zasadzie możliwy jedynie teoretycznie. Analiza art. 192 k.c. prowadzi do wniosku, że malarz nigdy nie nabędzie własności dokumentu w następstwie *specificatio*, gdyż zasadniczo zawsze będzie w złej wierze (por. art. 192 § 2 k.c.). Dzieje się tak dlatego, że przepisy o nabyciu własności wskutek przetworzenia rzeczy, są dostosowane do klasycznych ruchomości.

Z przetworzonej rzeczy zasadniczo nie wynika, kto może być jej właścicielem. Wobec tego, jesteśmy w stanie wskazać liczne przykłady, kiedy ten kto wytworzył rzecz nową, będzie w dobrej wierze i tym samym nabędzie własność przetworzonej ruchomości. W przypadku papierów wartościowych sytuacja przedstawia się odmiennie. Z uwagi na pełnioną przez nie funkcję legitymacyjną, potencjalny nabywca zasadniczo zawsze będzie wiedział kto jest właścicielem rzeczy przetworzonej. Wynika to bowiem wprost z przetworzonego dokumentu. Dlatego co do zasady, w takim wypadku znajdzie zastosowanie dyspozycja art. 192 § 2 k.c., a własność papieru wartościowego i tym samym wierzytelności w nim wyrażonej, pozostanie przy pierwotnym właścicielu.

Kolejną z omawianych teorii jest teoria dobrej wiary, inaczej zwana teorią rzetelności (*Redlichkeitstheorie*). Według niej prawo do weksła powstaje tylko pod warunkiem nabycia dokumentu w dobrej wierze. Oznacza to, iż samo podpisanie dokumentu nie jest równoznaczne z powstaniem zobowiązania wekslowego. Dodatkowo weksel musi — obojętnie jaką drogą — trafić do nabywcy będącego w dobrej wierze, w dodatku posiadającego legitymację formalną. Nabycie w dobrej wierze jest więc — jak to ujął Michał Howorka — *conditio iuris, quae tacite negotio inest*⁴⁹. Wyrazem tej teorii jest obecny art. 16 pr. weksl., który jednoznacznie uznaje, iż posiadacz weksła, który może wykazać się legitymacją formalną, jest zobowiązany wydać weksel wyłącznie, jeżeli nabył go w złej wierze albo jeżeli przy nabyciu dopuścił się rażącego niedbalstwa. Przepis ten, formułuje więc teorię dobrej wiary od strony negatywnej. Wydaje się, że S. Wróblewski na gruncie prawa polskiego wypowiedział się, w swoich rozważaniach nad istotą weksła właśnie za teorią dobrej wiary⁵⁰. Według niego wystawienie weksła jest jednostronną czynnością prawną, lecz do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest, aby weksel z podpisem znalazł się w rękach takiej osoby, od

której podpisany nie może się domagać jego wydania (art. 16 pr. weksl.)⁵¹. Stanowisko to zostanie szerzej omówione w drugiej części niniejszego opracowania.

Z kolei teoria emisyjna (*Emisionstheorie*) zakłada, iż do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest, obok jednostronnego oświadczenia woli, także dobrowolne zrzeczenie się detencji weksła przez dłużnika wekslowego⁵². Robert Jastrzębski określa to jako: „fakt wydania — emisji dokumentu wekslowego, przez wystawcę określonego podmiotowi, wobec którego chce się on zobowiązać wekslowo”⁵³. Emisja weksła jest więc ściśle powiązana z wolą wystawcy. Dla powstania zobowiązania wekslowego niezbędne jest wydanie weksła w zamiarze zaciągnięcia zobowiązania przez wystawcę⁵⁴. Maciej Kaliński wskazuje, iż emisja weksła stanowi „*conditio iuris* nabycia praw wekslowych”⁵⁵. Wręczenie weksła nie ma więc charakteru umowy, a jest jedynie warunkiem skuteczności, złożonego uprzednio, jednostronnego oświadczenia woli.

Tym co odróżnia teorię emisyjną od teorii posiadania jest w mojej ocenie, omówiony wyżej, aspekt woli wystawiającego weksel. Aby doszło do emisji, która jak wskazaliśmy jest warunkiem powstania praw wekslowych, wystawca musi, dobrowolnie i z zamiarem zaciągnięcia zobowiązania wekslowego wydać weksel określonego podmiotowi, wobec którego chce się wekslowo zobowiązać. Samo „puszczenie weksła w obieg” nie stanowi emisji i nie powoduje powstania zobowiązania wekslowego. Wobec tego, krytyczne stanowisko zwolenników teorii umownej, twierdzące, iż teoria emisyjna nie tłumaczy, dlaczego podpisujący nie odpowiada wekslowo względem nabywcy w złej wierze, jest nietrafne. Argumentacja ta przekonuje, ale w przypadku teorii posiadania, która nie akcentuje tak istotnie aspektu woli wystawcy. Wówczas rzeczywiste odpowiedzialność wekslowa wynika z samego złożenia podpisu i znalezienia się weksła w obiegu. W przypadku jednak teorii emisyjnej, bez ukierunkowanego zamiaru zobowiązania się wekslowo przez wystawcę, prawa wierzyciela nie powstaną. Dlatego należy uznać za trafny pogląd wypowiedziany w tej kwestii przez M. Howorkę, iż to „wołą zobowiązanego jest zobowiązać się, jeżeli wyda dokument, a nie zobowiązywać się, jeżeli takowy dokument mu skradziono”⁵⁶.

Można stwierdzić za Eugenem Ulmerem⁵⁷, iż oświadczenie woli zaistniałe na skutek podpisania dokumentu, zostaje złożone „z zastrzeżeniem, iż nastąpi jego wydanie”⁵⁸, przy czym wydanie nie jest — jak uznał cytowany autor — ani odrębną czynnością prawną ani warunkiem skuteczności podpisu⁵⁹. Wydanie jest elementem uzupełniającym stan faktyczny, będący jednostronną czynnością prawną, rozpoczęty wskutek złożenia podpisu. Dlatego aby doszło do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest ziszczenie się w całości, wyżej zakreślonego stanu faktycznego (jednostronnej czynności prawnej). Wydanie musi jednak obejmować, opisany wyżej, moment woli zaciągającego zobowiązanie wekslowe. Tak sformułowana teoria emisyjna, odpowiada na wiele zarzutów formułowanych przez zwolenników teorii umownej.

Teoria kreacyjna wywarła przemożny wpływ na przedwojenną judykaturę i trafnie została uznana za dominującą w ówczesnym orzecznictwie⁶⁰. Przykładem tego, jest orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 27 listopada 1928 r.,

w którym stwierdzono, iż „wierzytelność jest złączona ściśle z własnością papieru i sam fakt podpisania weksłu stwarza obowiązki wekslowe i nadaje prawo wekslowe, które może wykonywać ten tylko, kto jest właścicielem weksła”⁶¹. Podobne zapatrywanie wyrażono w orzeczeniu Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1931 r., w którym *expressis verbis* stwierdzono, że „chodzi o zobowiązanie jednostronne”⁶². Konsekwentnie orzecznictwo przyjmowało ten pogląd także w odniesieniu do weksła niezupełnego w chwili wystawienia, tzw. weksła *in blanco*, wskazując, że „weksel *in blanco* przez samo podpisanie go rodzi prawa i obowiązki wekslowe, przeto ten, kto go podpisał, ma oczywisty interes prawny w tym, aby utracony weksel *in blanco* został umorzony”⁶³. W nowszym orzecznictwie na uwagę zasługuje uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1979 r., w której jednoznacznie wyjaśniono, iż „oświadczenie pisemne zawarte na dokumencie zwanym weksłem, będące podstawą zobowiązania wekslowego, nie jest umową, lecz jednostronną czynnością prawną”⁶⁴. W dalszej części uzasadnienia Sąd Najwyższy stwierdził, że weksel oznacza dokument o charakterze papieru wartościowego, posiadający formę określoną przez prawo wekslowe oraz tę cechę, że umieszczenie na nim podpisu stanowi podstawę i przyczynę (*causa efficiens*) zobowiązania wekslowego osoby, która podpis ten złożyła. Natomiast skutki prawne związane z wystawieniem weksła „powstają z mocy podpisania określonego dokumentu oraz znalezienia się tego dokumentu w rękach osoby, od której ten, kto weksel wystawił, nie może żądać wydania go”⁶⁵. W tym ostatnim stwierdzeniu widać wyraźny wpływ teorii dobrej wiary, która słusznie — stosownie do treści art. 16 pr. weksl. — łagodzi „surowość” klasycznej teorii kreacyjnej. O tym, że stanowisko to jest wciąż aktualne we współczesnym orzecznictwie świadczy wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 maja 2016 r., w którym powtórzono powyższy pogląd. Ponadto wskazano, że „weksel własny, podobnie jak weksel trasowany, może być puszczony w obieg i każdy posiadacz takiego weksła może zasłonić się legitymacją formalną, co sprawia, że umowa zawarta przez strony stosunku, który doprowadził do wystawienia weksła własnego, nie ma żadnego znaczenia”⁶⁶. Według Sądu Apelacyjnego oznacza to, że z faktu, iż weksel znajduje się w posiadaniu określonej osoby, nie można wnosić, iż między posiadaczem weksła własnego a jego wystawcą została zawarta jakakolwiek umowa⁶⁷.

3.2 Teoria umowna

Odnowiona teoria umowna została w sposób zasadniczy przedstawiona przez H. Thöla⁶⁸, znanego teoretyka prawa handlowego, który sformułował swoje stanowisko w oparciu o analizę powszechnego niemieckiego kodeksu handlowego⁶⁹. Wspomniany autor traktował weksel jako abstrakcyjne zobowiązanie, ale zwracał uwagę na jego umowny charakter. Według tej teorii do powstania zobowiązania wekslowego konieczne jest zawarcie umowy (umów)⁷⁰. Jednakże umowy te są zawierane przez strony dopiero po podpisaniu dokumentu, a nie — jak głosiły wcześniejsze umowne teorie wekslowe — przed jego podpisaniem. Są to więc umowy polegające na daniu i wzięciu weksła (*Begebungsvertrag*)⁷¹, skąd wzięta nazwę omawiana teoria (*Begebungstheorie*)⁷². W świetle tej teo-

rii dłużnik zawiera z wierzycielem wekslowym umowę, której przedmiotem jest wydanie i przyjęcie weksła. Przypomnijmy, iż według teorii jednostronno-formalnej (F. Liebe) do powstania weksła wystarczy jedynie wystawienie dokumentu za zgodą biorącego weksel. W odnowionej teorii umownej konieczne jest jeszcze wydanie weksła nabywcy. Na tym, jak się wydaje, polega fundamentalna różnica między odnowioną teorią umowną a starszymi teoriami łączącymi powstanie weksła z zawarciem umowy.

Tak sformułowaną koncepcję zaaprobowano w orzecznictwie Wyższego Sądu Handlowego Niemieckiego⁷³. Poparli ją i rozwijali także inni uczeni, m.in. tacy jak K. Cosack, Brumer, Otto von Gierke, L. Goldschmidt, E. Jacobi, Rudolf Sohm, H.O. Lehman, Stranz⁷⁴. Wobec tego podobnie jak teoria kreacyjna, także teoria umowna ma wiele odmian. Wyróżnia się następujące modyfikacje teorii umownej:

1. teorię zawieszenia (H.O. Lehman);
2. teorię umowy na rzecz osoby trzeciej (L. Goldschmidt);
3. teorię umowy *cum incertis personis* (R. Sohm, K. Cosack);
4. teorię nowacji (Wächter, Unger);
5. teorię pozoru prawnego (E. Jacobi, Herbert Meyer)⁷⁵.

Zasadniczy problem teorii umownych dotyczy uzasadnienia nabycia weksła *ex fide bona*. Trudności prawne jakie tu występują polegają na tym, że nabywca weksła w dobrej wierze jest wierzycielem osób, które co prawda weksel podpisały, ale nie zawarły z nim umowy wydania dokumentu wekslowego, której zawarcie według tej teorii stanowi przeciw konstytucyjny element powstania praw wekslowych. Ponadto niewyjaśnione pozostaje, dlaczego w takiej sytuacji następuje ograniczenie zarzutów osobistych względem kolejnego następcy⁷⁶. Aby rozwiązać te nieścisłości teoria umowna musiała poczynić pewne ustępstwa. O ile w przypadku teorii kreacyjnej, modyfikacje polegały na złagodzeniu „surowości” zobowiązania wekslowego i wy tłumaczeniu, dlaczego nabywca weksła w złej wierze nie jest uprawniony do dochodzenia praw z weksła wynikających, o tyle w przypadku teorii umownej, ustępstwa polegają na uzasadnieniu, dlaczego nabywca weksła w dobrej wierze jest uprawniony do wykonywania praw wekslowych, mimo że nie została zawarta z nim *de facto* żadna umowa. W konsekwencji współczesna teoria umowna również występuje w zmodyfikowanej formie.

Teoria zawieszenia (*Pendenztheorie*) zakłada, iż prawa następujących po sobie nabywców opierają się na jednej umowie wekslowej. Dopóki weksel nie znajdzie się w posiadaniu nabywcy weksła, który będzie należycie legitymowany, umowa pozostaje w zawieszeniu. Stąd kontrahent dłużnika wekslowego jest pierwotnie nieznanym i dopiero następczo zostaje skonkretyzowany⁷⁷. Wobec tego właściwym i jedynym wierzycielem, w zobowiązaniu wekslowym, jest ostatni wierzyciel przedstawiający weksel do zapłaty. Pierwotna umowa jest zawarta właśnie na korzyść tego ostatniego wierzyciela, szczególnie indosanci zaś jedynie w niej pośredniczą⁷⁸.

Podobnie w przypadku teorii umowy na rzecz osoby trzeciej (*Theorie des Vertrages zu gunsten Dritter*) uznano, że istnieje tylko jedna umowa wekslowa. Mimo, że zostaje ona zawarta z remitentem to prawa kolejnych nabywców weksła bezpośrednio z niej wynikają. Wystawca weksła zobowiązuje

się nie tylko wobec kontrahenta, ale także na rzecz wszystkich jego następców. Powstałe w ten sposób zobowiązania z kolejnymi nabywcami weksla są odrębnymi stosunkami prawnymi, prawa zaś z nich wynikające nie wywodzą się od poprzedników, lecz wynikają z pierwotnej umowy⁷⁹.

Przeciwko tej teorii podnoszono, iż przeczy ona zasadzie samodzielności zobowiązań wekslowych i nie da się pogodzić z sytuacją, w której, mimo nieważności pierwotnej umowy, kolejni nabywcy weksla stają się wierzycielami, np. wskutek braku zdolności do czynności prawnych remitenta. Wobec powyższego teorię tę uzupełniono o poprawkę stanowiącą, iż pierwotna umowa wydania jest zawarta z pierwszym nabywcą weksla mającym zdolność prawną do nabycia praw z niej wynikających⁸⁰.

Z kolei teoria umowy *cum incertis personis* zakłada, że prawa następujących po sobie kolejno nabywców weksla opierają się na wielu umowach. Autorzy tej teorii (K. Cosack i R. Sohm) twierdzą, że weksel zawiera w sobie nieskończoną ilość ofert. Każdorazowy wierzyciel przyjmując weksel jednocześnie przyjmuje zawartą w nim ofertę⁸¹. Zasadnicza różnica między omawianą teorią a teorią umowy na rzecz osoby trzeciej, polega na tym, iż w przypadku tej ostatniej, przyjęcie oferty *ad incertam personam* następuje dopiero w terminie płatności, wówczas bowiem staje się pewne, że weksel nie zmieni właściciela wskutek indosowania⁸².

Podobne założenie przyjęto w teorii nowacji (*Novationstheorie*). W świetle tej teorii wraz z indosowaniem weksla zachodzi odnowienie (nowacja) oparte na mocy udzielonego pełnomocnictwa. Wystawienie weksla zawiera w sobie bowiem pełnomocnictwo, które zostało udzielone wierzycielowi, celem zawarcia z osobą trzecią umowy odnowienia pierwotnego zobowiązania dłużnika⁸³. Każde indosowanie weksla powoduje umorzenie istniejącego zobowiązania i zastąpienie go nowym zobowiązaniem wekslowym⁸⁴. Indos ma więc podwójne znaczenie. Jest on bowiem przekazem dokonanym na rzecz osoby trzeciej i jednocześnie umową nowacji w imieniu dłużnika.

Teoria ta spotkała się z uzasadnioną krytyką, gdyż trafnie wskazano, iż nie każdego nabywcę weksla musi łączyć stosunek obligacyjny z jego poprzednikiem prawnym⁸⁵. Słusznie uznał M. Kaliński, iż „trudno przyjąć taką konstrukcję w szczególności wówczas, gdy indos pochodzi od fałszerza lub złodzieja, którzy nie otrzymali od wystawcy żadnego pełnomocnictwa, a mogą doprowadzić do skutecznego nabycia praw wekslowych”⁸⁶. Zapatrywanie w tej kwestii wyraził także Adam Szpunar, który choć wskazuje, że wierzycielowi przysługują dwa roszczenia — jedno ze stosunku kauzalnego oraz drugie z weksla — to jego zdaniem, stosownie do art. 506 § 2 k.c., wręczenie weksla nie stanowi w razie wątpliwości nowacji⁸⁷.

Teoria pozoru prawnego (*Rechtsscheintheorie*) tłumaczy trudności prawne, na jakie trafia teoria umowna w przypadku nabycia weksla przez rzetelnego nabywcę, na podstawie fikcji prawnej w postaci pozoru prawnego. Wskazuje się, że w takiej sytuacji, mimo nieważności umowy wekslowej albo jej nieistnienia, wystawca jest obowiązany zadośćuczynić prawom powstałym po stronie wierzyciela, który nabył weksel w dobrej wierze, gdyż stworzył on pozór prawny wystawiając

dokument przeznaczony do obrotu⁸⁸. W takiej sytuacji dłużnik odpowiada wekslowo nawet w przypadku utraty podpisanego weksla i mimo braku zawarcia umowy, albowiem wytworzył pozór istnienia umowy wekslowej poprzez podpisanie weksla i niezapobieżenie wprowadzenia go do obrotu⁸⁹. Można stwierdzić za M. Kalińskim „iż pod warunkiem dobrej wiary indosatariuszowi nie można przeciwstawić zarzutu braku umowy o wydanie, jeżeli wystawca (lub jakikolwiek inny dłużnik wekslowy) stworzył w sposób *przypisywalny* (*in zurechenbarer Weise*) pozór istnienia ważnej umowy o wydanie”⁹⁰. Konstrukcja ta jest tłumaczona ideą ochrony obrotu handlowego oraz faktem, iż zagadnienia prawa rzeczowego (aspekty własności i posiadania dokumentu) odgrywają tutaj pierwszorzędne znaczenie, wypierając tym samym kwestie prawa zobowiązań⁹¹.

Wobec powyższego, zwolennicy tej teorii wyróżniają dwa rozłączne — co wymaga podkreślenia — źródła powstania zobowiązania wekslowego:

1. umowę wydania;
2. nabycie uzasadnione wytworzeniem pozoru prawnego opierające się na podpisaniu dokumentu wekslowego.

Należy zaznaczyć, że drugi z wymienionych sposobów nabycia uprawnień wekslowych nie znajduje oparcia w woli podpisującego dokument wekslowy. Według zwolenników tej koncepcji wykreowanie papieru wartościowego nie jest oświadczeniem woli. E. Jacobi określa je mianem zdarzenia prawnego niebędącego czynnością prawną⁹². Co ciekawe w obu przypadkach konieczne jest istnienie wzmianki w treści weksla podpisanej przez zbywcę. Jeżeli indosant zamieści taką wzmiankę w sposób „przypisywalny”, wówczas musi liczyć się z konsekwencjami jakie to za sobą niesie, a mianowicie odpowiedzialnością względem wszystkich nabywców dokumentu wekslowego w dobrej wierze⁹³.

W ostatnim czasie teoria pozoru prawnego zdobyła szerokie uznanie i można powiedzieć, że jest powszechnie w doktrynie akceptowana. Wydaje się, że za teorią pozoru prawnego opowiedział się już w polskim przedwojennym piśmiennictwie Ignacy Rosenblüth, który podsumował swoje wywody w tym zakresie zdaniem: „Toteż źródło zobowiązania wekslowego widzę w zasadzie w umownym wręczeniu podpisanego weksla, a wobec rzetelnego nabywcy w samym podpisie i braku staranności w kierunku zapobieżenia temu, aby weksel bez umownego wręczenia nie dostał się do obrotu”⁹⁴. Zaprezentowane stanowisko cytowany autor zakwalifikował jako teorię wręczenia lub zawinięcia wobec interesów obrotu. Przedstawione przez niego poglądy, są w istocie bardzo podobne do argumentacji przedstawionej przez E. Jacobiego, którego koncepcje dały podstawy do sformułowania teorii pozoru prawnego. W nowszym piśmiennictwie polskim teoria pozoru prawnego znalazła szerokie uznanie głównie za sprawą A. Szpunara, który uznał teorię kreacyjną za „przebrzmiałą” i jednoznacznie stwierdził, iż na tle prawa polskiego przyjąć należy zmodyfikowaną [o pozór prawny — przyp. aut.] teorię umowną⁹⁵. Stanowisko to prezentują w swoich opracowaniach także m.in. M. Kaliński⁹⁶, Wojciech Langowski⁹⁷ oraz Piotr Nazarewicz⁹⁸.

Zmodyfikowana teoria umowna znalazła potwierdzenie także w orzecznictwie. Już w przedwojennej judykaturze mo-

żemy odnaleźć orzeczenia wyrażające takie zapatrywanie. Egzemplifikacją tego jest orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1924 r., w którym wskazano, że: „Osoba, która nie nabywszy weksłu drogą przewidzianą w prawie wekslowym wypełniła weksel samowolnie, nie nabywa przeciw przyjemcy weksłu żadnych praw wekslowych”⁹⁹. Jednakże szerokie uznanie teoria ta, zyskała dopiero w nowszej judykaturze. Przełomowym momentem była uchwała siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1995 r. W treści jej uzasadnienia stwierdzono, że „dopiero umowa rodzi wzajemne obowiązki stron zobowiązania wekslowego”¹⁰⁰. Pogląd wyrażony w tej uchwale jest obecnie w orzecznictwie powszechnie aprobowany, czego przykładem jest wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2014 r., którego teza brzmi następująco: „Wykazanie nieważności lub unieważnienie umowy będącej źródłem zobowiązania wekslowego jest jednoznaczne ze stwierdzeniem nieistnienia tego zobowiązania”¹⁰¹. Według przyjętego w orzecznictwie Sądu Najwyższego poglądu, źródłem zobowiązania wekslowego jest umowa dochodząca do skutku przez wydanie weksła lub jego zwrócenie posiadaczowi. Samo zatem wystawienie weksła nie wystarcza do powstania zobowiązania wystawcy wobec remitenta, lecz potrzebna jest jeszcze umowa między wystawcą a remitentem, dochodząca do skutku przez wydanie przez wystawcę weksła remitentowi. Konsekwentnie orzecznictwo przyjmuje umowę, jako źródło zobowiązania akceptanta, indosanta czy poręczyciela, wskazując, że do powstania zobowiązania indosanta wobec indosatariusza nie wystarcza złożenie przez indosanta na weksłu oświadczenia, o którym mowa w art. 13 pr. weksl., lecz konieczna jest ponadto umowa między indosantem a indosatariuszem, dochodząca do skutku w drodze wydania przez indosanta weksła indosatariuszowi. Podobnie, do powstania zobowiązania akceptanta nieodzowna jest umowa między akceptantem a posiadaczem, dochodząca do skutku przez zwrócenie posiadaczowi weksła zaopatrzonego w oświadczenie o przyjęciu. Dotyczy to odpowiednio zobowiązania poręczyciela wekslowego wobec określonego wierzyciela wekslowego¹⁰².

Należy podkreślić, że umowa wydania, wedle tej koncepcji, podlega ogólnym zasadom prawa cywilnego i jest czynnością kauzalną¹⁰³. Dopiero w wyniku obiegu weksła zobowiązanie wekslowe odrywa się od swojej przyczyny gospodarczej i „staje się zobowiązaniem abstrakcyjnym”¹⁰⁴. Natomiast wszelkie czynności wekslowe — indosowanie, przyjęcie, poręczenie — stanowią odrębne umowy wekslowe. Prowadzi to do wniosku, iż w wekslu spleta się wiele umów¹⁰⁵. Wobec tego, wydaje się, że treść umowy wydania jest zmienna, w zależności od tego o jaki rodzaj wekslowej umowy chodzi. Decydujące w tej kwestii jest z jakim zobowiązaniem wekslowym mamy do czynienia.

Według A. Szpunara umowa wydania ma charakter zobowiązujący¹⁰⁶. W świetle tego stanowiska, dłużnicy wekslowi składając podpis na dokumencie każdorazowo zaciągają zobowiązanie względem wierzycieli. Takie ujęcie pozwala na zasadniczo jednolite traktowanie źródła odpowiedzialności wszystkich dłużników wekslowych (wystawcy, akceptanta, poręczycieli, indosantów). M. Kaliński natomiast uważa, iż jest wątpliwe, jaki charakter prawny ma umowa wydania weksła i ostatecznie opowiada się za jej zobowiązująco-rozporządzającym charakterem.

Jak się wydaje ten ostatni pogląd jest trafny, z zastrzeżeniem, iż w stosunku do wystawcy i indosanta odpowiedzialność za dług wekslowy wynika wprost z ustawy¹⁰⁷. Wobec tego przyjmuje się, że odpowiedzialność ta stanowi *naturalia negotii* umowy rozporządzającej¹⁰⁸. Element obligacyjny w przypadku indosanta pojawia się z uwagi na treść art. 15 pr. weksl., który przewiduje odpowiedzialność za przyjęcie i za zapłatę weksła. Przepis ten wyraża gwarancyjną funkcję indosu, choć jak wyżej wskazano, indosant może ją skutecznie wyłączyć i wówczas mamy do czynienia jedynie z umową o charakterze rozporządzającym.

Reasumując, umowa wydania ma złożony charakter, w zależności od sytuacji znaleźć w niej można zarówno elementy zobowiązujące jak i rozporządzające. Ponadto, niektóre skutki umowy o wydanie weksła mogą być wyłączone — jak omawiana odpowiedzialność wekslowa indosanta — inne zaś następują niezależnie od woli stron i wynikają wprost z przepisów ustawy¹⁰⁹.

¹ Jakkolwiek prawo wekslowe powinno zachować pewną autonomię, to jednak zasadnie jest ono zaliczane do szeroko rozumianego prawa cywilnego. Zob. jednak zdanie przeciwne w: Z. Fenichel, *Istota zobowiązania wekslowego*, *Przegląd Prawa Handlowego* 1934, nr 5, s. 194.

² Slusznie M.H. Koziański wskazuje, że „w sumie nie wydaje się, by te kontrowersje [związane z istotą zobowiązania wekslowego — przyp. aut.] dało się jednoznacznie rozstrzygnąć, tym bardziej, iż stanowiska pozornie przeciwstawne mają coraz więcej wspólnych elementów” (M.H. Koziański, *Prawo wekslowe*, Toruń 1999, s. 30).

³ Por. m.in. S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe i Czekowe*, Kraków 1936, s. 16 i n.; Z. Fenichel, *Istota...*, s. 193 i n.; A. Szpunar, O powstaniu zobowiązania wekslowego, *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego* 1992, nr 1, s. 1 i n.; L. Ogiegło, Charakter prawny powstania zobowiązania wekslowego, *Rejent* 1995, nr 9, s. 97 i n.

⁴ Tak w szczególności A. Szpunar w: A. Szpunar, *O powstaniu...*, s. 4.

⁵ Zob. M.H. Koziański, *Prawo...*, s. 31.

⁶ S. Scaccia, *Tractatus de commerciis et cambiss*, Rzym 1618; R. de Turri, *Tractatus de cambiss*, Kolonia 1641; powołując za M. Howorką i J. Namitkiewiczem; zob. M. Howorka, *Polskie prawo wekslowe i czekowe*, Poznań 1928, s. 26; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe, wekslowe, czekowe i upadłościowe*, Warszawa 1927, s. 357.

⁷ M. Howorka dodaje od tego katalogu jeszcze rzymskie kontrakty *locatio-conductio* i *do ut des*, zob. szerzej: M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 26; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 357.

⁸ Cytuję za J. Namitkiewiczem: J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 357.

⁹ Przytaczam za M. Howorką: M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 27.

¹⁰ Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 357.

¹¹ C. Einert, *Das Wechselrecht nach dem Bedürfnisse des Wechselgeschäfts im neunzehnten Jahrhundert*, Lipsk 1839.

¹² Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 27; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 358.

¹³ M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 27; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 358.

¹⁴ M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 27.

- ¹⁵ Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359. Za teorią jednostronno-formalną weksla opowiedział się także Georg Beseler w dziele z 1847 r. *System des gemeinen deutschen Privatrechts*, przytaczam za J. Namitkiewiczem w: J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359. ¹⁶ Zob. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 358–359.
- ¹⁷ Por. M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 27.
- ¹⁸ E. Siebenhaar, *Prüfung der Wechseltheorien*, [w:] *Archiv für deutsches Wechselrecht*, t. XVI, Lipsk 1866, s. 119.
- ¹⁹ Por. R. Jastrzębski, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003, s. 49–50; S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe...*, s. 16.
- ²⁰ Za zmodyfikowaną koncepcją umowną weksla wypowiedzieli się w polskiej doktrynie: A. Doliński, *Polskie prawo wekslowe*, Poznań 1925, s. 92; A. Glasner, A. Thaler, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, *passim*; A. Szpunar, M. Kaliński, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, wyd. 4, Warszawa 2003, s. 31 i n.; J. Jastrzębski, M. Kaliński, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 16 i n.; M. Kaliński, *Umowny charakter zobowiązania wekslowego*, cz. II, *Prawo Papierów Wartościowych* 2000, nr 12, *passim*; A. Szpunar, *O powstaniu...*, *passim*; A. Szpunar, *Podstawowe problemy papierów wartościowych, Państwo i Prawo* 1991, nr 2, *passim*; M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2013, s. 39 i n.; W. Langowski, *Indos wekslowy*; Kraków 1998, s. 42–45 oraz P. Nazarewicz, *Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego*, cz. I, *Przegląd Prawa Handlowego* 1996, nr 7, *passim*; w tym kierunku jak się wydaje również: I. Rosenblüth, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 21.
- ²¹ Za zmodyfikowaną koncepcją kreacyjną weksla wypowiedzieli się w polskiej doktrynie: Z. Szuszkiewicz, *Krótki wykład austriackiego prawa wekslowego wraz z Ustawą wekslową z dnia 25. stycznia 1850 Dz. u. p. Nr. 51*, Złoczów 1900, s. 18; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 362; S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe...*, s. 16–22; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 95; Z. Fenichel, *Istota...*, s. 197; S. Janczewski, *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*, Warszawa 1946, s. 404 i n.; R. Jastrzębski, *Funkcje weksla...*, s. 52; M.H. Koziński, *Prawo...*, s. 31; L. Ogiegło, *Charakter prawny...*, s. 110; S. Grzybowski, [w:] W. Czachórski (red.), *System Prawa Cywilnego*, Tom III, część 2, *Prawo zobowiązań — część szczegółowa*, Wrocław 1976, s. 988; T. Komosa, W. Opalski, *Prawo wekslowe. Prawo czekowe. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 13.
- ²² S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe...*, s. 17.
- ²³ Zob. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196.
- ²⁴ Teoria ta została w pełni zaprezentowana w dziele: J.E. Kuntze, *Über den Verkehr mit negotiablen Creditpapiere*, [w:] *Archiv für deutsches Wechselrecht*, t. VIII, Lipsk 1858.
- ²⁵ Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196.
- ²⁶ Ibidem.
- ²⁷ Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359.
- ²⁸ Tę analizę J.E. Kuntze przeprowadził we wcześniejszej pracy: zob. J.E. Kuntze, *Zur Charakteristik der deutschen Wechselordnung*, [w:] *Archiv für deutsches Wechselrecht*, t. II, Lipsk 1852, s. 147 i n.
- ²⁹ H. Siegiel, *Das Versprechen als Verpflichtungsgrund*, Berlin 1873, *passim*.
- ³⁰ Por. M. Kaliński, *Umowny charakter zobowiązania wekslowego*, cz. I, *Prawo Papierów Wartościowych* 2000, nr 11, s. 14.
- ³¹ Por. I. Rosenblüth, *Prawo wekslowe...*, s. 18.
- ³² Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90 i n.; Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196.
- ³³ L. Goldschmidt był pierwotnie zwolennikiem teorii umownej. Dlatego uważa się go także za twórcę zbliżonej do teorii zawieszenia, teorii nabycia na rzecz osoby trzeciej; zob. szerzej M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 91–92.
- ³⁴ Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90 i n.; Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196; M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, *passim*.
- ³⁵ L. Volkmar, S. Löwy, *Begriff und Charakter des Wechsels*, t. II, *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, Stuttgart 1857, s. 555 i n.
- ³⁶ L. Volkmar, S. Löwy, *Das Wesen des Indossaments*, t. III, *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, Stuttgart 1858, s. 119 i n.
- ³⁷ Por. S. Goldberger, *Weksle zaginione*, Warszawa 1938, s. 6.
- ³⁸ Zob. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 14.
- ³⁹ R. Jastrzębski, *Funkcje weksla...*, s. 13; S. Goldberger, *Weksle...*, s. 7.
- ⁴⁰ Przykład jaki podaje J.E. Kuntze, to sytuacja, w której weksel wskutek podmuchu wiatru zostaje porwany i w konsekwencji odnaleziony (objęty w posiadanie) przez wierzyciela wekslowego — przytaczam za M. Kalińskim w: M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 14.
- ⁴¹ Za tą teorią opowiedział się na gruncie prawa polskiego M. Furtek; zob. M. Furtek, [w:] J. Okolski (red.), *Prawo handlowe*, Warszawa 1999, s. 301.
- ⁴² Por. M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 91; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 359.
- ⁴³ Zob. M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 91.
- ⁴⁴ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 19.
- ⁴⁵ E. Jacobi, *Die Wertpapiere in bürgerlichen Recht*, Jena 1901.
- ⁴⁶ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 20.
- ⁴⁷ Przykłady przytaczam za M. Kalińskim; M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 20.
- ⁴⁸ Por. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 20.
- ⁴⁹ M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 91.
- ⁵⁰ S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe...*, s. 20; podobnie Z. Fenichel, *Istota...*, s. 198; S. Janczewski, *Prawo handlowe...*, s. 405; A. Górski, *Prawo wekslowe i czekowe*, Warszawa 1925, s. 32–33; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 92; por. S. Grzybowski, [w:] *System...*, Tom III, część 2, s. 988.
- ⁵¹ Por. S. Wróblewski, *Prawo Wekslowe...*, s. 20.
- ⁵² S. Goldberger, *Weksle...*, s. 7.
- ⁵³ R. Jastrzębski, *Funkcje weksla...*, s. 49.
- ⁵⁴ Takie rozumienie teorii emisyjnej przyjęto także w: M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe...*, s. 41.
- ⁵⁵ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 12.
- ⁵⁶ M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 91.
- ⁵⁷ Autor ten opowiedział się za teorią pozoru prawnego, w ramach teorii emisyjnej.
- ⁵⁸ E. Ulmer, *Das Recht der Wertpapiere*, Stuttgart–Berlin 1938, s. 38.
- ⁵⁹ W tym miejscu zgadzam się w pełni z argumentacją przedstawioną przez M. Kalińskiego w: M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 12–13.
- ⁶⁰ Zob. R. Jastrzębski, *Funkcje weksla...*, s. 50.

- ⁶¹ Orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 27 listopada 1928 r., 10. U. 276/28, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe i czekowe* 1936, Warszawa 1936, s. 30, poz. 7.
- ⁶² Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 12 lutego 1931 r., III. 1. Rw. 1733/30, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe...*, s. 36, poz. 69; por. także pośrednio na to wskazujące orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 1930 r., III. 1. Rw. 613/30, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe...*, s. 35–36, poz. 66; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 1932, III. Rw. 535/32, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe...*, s. 36, poz. 73; orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 3 listopada 1933 r. — 19 stycznia 1934 r., C. III. 46/33, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe...*, s. 37, poz. 82 oraz orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 9 stycznia 1930 r., AC. 2. 34/29, w: A.D. Szczygielski, *Prawo wekslowe...*, s. 30, poz. 10.
- ⁶³ Zob. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 1934 r., C. I. 2022/34, <http://www.remitent.pl/kiedy-powstaje-zobowiazanie-wekslowe-teoria-kreacyjna-i-emisyjna/775> [ostatnia wizyta w dniu 28.10.2018 r.].
- ⁶⁴ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 października 1979 r., III CZP 68/79, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 1980, nr 4, poz. 67.
- ⁶⁵ Ibidem.
- ⁶⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 maja 2016 r., I ACa 1138/15, LEX nr 2071583.
- ⁶⁷ Ibidem.
- ⁶⁸ Między innymi w dziele H. Thöl, *Das Handelsrecht*, t. II — *Das Wechselrecht*, Lipsk 1878; zob. szerzej J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360; M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 16.
- ⁶⁹ Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360.
- ⁷⁰ Zob. R. Jastrzębski, *Funkcje weksla...*, s. 50.
- ⁷¹ M.H. Koziański określa te umowy jako: umowa o wydanie dokumentu lub umowa o puszczenie w obieg; zob. szerzej M.H. Koziański, [w:] A. Szumański (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo Papierów Wartościowych*. Tom 18, wyd. 3, Warszawa 2016, s. 191.
- ⁷² Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196.
- ⁷³ Zob. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90.
- ⁷⁴ Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360–361; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90 i n.
- ⁷⁵ Por. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 196; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360–361; M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90 i n.; M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, *passim*.
- ⁷⁶ Por. M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 89.
- ⁷⁷ Por. J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360.
- ⁷⁸ Por. M. Howorka, *Polskie prawo...*, s. 90.
- ⁷⁹ Ibidem.
- ⁸⁰ J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360–361.
- ⁸¹ Ibidem, s. 361.
- ⁸² Szerzej o różnych wariantach tej teorii M. Kaliński w: M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 18–19.
- ⁸³ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 16.
- ⁸⁴ J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 361.
- ⁸⁵ Ibidem.
- ⁸⁶ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 16.
- ⁸⁷ A. Szpunar, M. Kaliński, *Komentarz do prawa wekslowego...*, s. 29.
- ⁸⁸ Por. A. Baumach, H. Hefermehl, *Wechselgesetz und Scheckgesetz*, 17 wyd., München 1990, s. 57; A. Szpunar, M. Kaliński, *Komentarz do prawa wekslowego...*, s. 29.
- ⁸⁹ M.H. Koziański, [w:] *System...*, Tom 18, wyd. 3, s. 190.
- ⁹⁰ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 16.
- ⁹¹ A. Baumach, H. Hefermehl, *Wechselgesetz...*, s. 19.
- ⁹² Por. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. I, s. 20.
- ⁹³ Por. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 16.
- ⁹⁴ I. Rosenblüth, *Prawo wekslowe...*, s. 21.
- ⁹⁵ A. Szpunar, *Podstawowe problemy...*, s. 17; A. Szpunar, *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*, Warszawa 1996, s. 26–27; A. Szpunar, *O powstaniu...*, s. 2; podobnie K. Zawada, *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990, s. 22.
- ⁹⁶ Spośród wielu zob. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, *passim*.
- ⁹⁷ W. Langowski, *Indos...*, s. 42–45.
- ⁹⁸ P. Nazarewicz, *Wybrane zagadnienia...*, *passim*.
- ⁹⁹ Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 4 sierpnia 1925 r., III. Rw. 603/25, w: A.D. Szczygielski, *Prawo Wekslowe...*, s. 51, poz. 1.
- ¹⁰⁰ Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 1994, nr 12, poz. 169; por. także uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 31 maja 1994 r., III CZP 75/94, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 1994, nr 12, poz. 238; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 10 lutego 1995 r., III CZP 2/95, Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego 1995, nr 6, s. 22; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2011 r., III CZP 51/11, Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Cywilna 2012, nr 5, poz. 58 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 7 czerwca 2001 r., III CKN 394/00, LEX nr 548749.
- ¹⁰¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2004 r., IV CK 712/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego 2005, nr. 7–8, s. 182; por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 351/11, LEX nr 1163193.
- ¹⁰² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2012 r., I CSK 573/11, LEX nr 1232226; por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 września 2004 r., IV CK 712/03, Orzecznictwo Sądu Najwyższego 2005, nr 7–8, poz. 143; uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 20 września 1994 r., III CZP 113/94, Wokanda 1994, nr 12, s. 2 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 2006 r., II CSK 129/05, LEX nr 490514.
- ¹⁰³ Tak w szczególności: A. Szpunar, *O powstaniu...*, s. 4; M.H. Koziański, [w:] *System...*, Tom 18, wyd. 3, s. 191; M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe...*, s. 40; natomiast inaczej jak się wydaje J. Namitkiewicz, który wskazuje, że: „umowa wydania jest umową abstrakcyjną, formalną” w: J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360, podobnie Z. Fenichel analizując stanowisko przedstawione przez H. Thöla, zob. Z. Fenichel, *Istota...*, s. 197.
- ¹⁰⁴ Por. M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo wekslowe...*, s. 40.
- ¹⁰⁵ M.H. Koziański, [w:] *System...*, Tom 18, wyd. 3, s. 191; J. Namitkiewicz, *Prawo handlowe...*, s. 360.
- ¹⁰⁶ A. Szpunar, *O powstaniu...*, s. 4–5.

¹⁰⁷ M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 15.

¹⁰⁸ Takie stanowisko zaprezentowali w doktrynie niemieckiej: W. Hueck, C.W. Canaris, E. Jacobi; przytaczam za M. Kalińskim: M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 15.

¹⁰⁹ Por. M. Kaliński, *Umowny charakter...*, cz. II, s. 15.

Bibliografia

- Baumach, A., Hefermehl, H. (1990). *Wechselgesetz und Scheckgesetz*. München: C.H. Beck.
- Czarnecki, M., Bagińska, L. (2013). *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Doliński, A. (1925). *Polskie prawo wekslowe*. Poznań: Krajowy Instytut Wydawniczy w Poznaniu.
- Einert, C. (1839). *Das Wechselrecht nach dem Bedürfnisse des Wechselgeschäfts im neunzehnten Jahrhundert*. Lipsk: F.C.W. Vogel.
- Fenichel, Z. (1934). Istota zobowiązania wekslowego. *Przegląd Prawa Handlowego*, (5).
- Furtek, M. (1999). Papiery Wartościowe. W: J. Okolski (red.), *Prawo handlowe*, Warszawa: KiK Konieczny i Kruszewski.
- Glasner, A., Thaler, A. (1936). *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*. Kraków: Udziałowa Spółka Wydawnicza.
- Goldberger, S. (1938). *Weksle zaginione*. Warszawa: Drukarnia Piotr Pyz i S-ka.
- Górski, A. (1925). *Prawo wekslowe i czekowe*. Warszawa: Nakładem Księgarni F. Hoesicka.
- Grzybowski, S. (1976). Papiery wartościowe. W: W. Czachórski (red.), *System Prawa Cywilnego, Prawo zobowiązań — część szczegółowa* (Tom III, część 2). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Howorka, M. (1928). *Polskie prawo wekslowe i czekowe*. Poznań: Drukarnia Nakładowa J. Kawalera w Szamotułach.
- Jacobi, E. (1901). *Die Wertpapiere in bürgerlichen Recht*. Jena: Gustav Fischer.
- Janczewski, S. (1946). *Prawo handlowe, wekslowe i czekowe*. Warszawa: Trzaska, Evert i Michalski.
- Jastrzębski, J., Kaliński, M. (2008). *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis.
- Jastrzębski, R. (2003). *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Liber.
- Kaliński, M. (2000). Umowny charakter zobowiązania wekslowego, cz. I. *Prawo Papierów Wartościowych*, (11).
- Kaliński, M. (2000). Umowny charakter zobowiązania wekslowego, cz. II. *Prawo Papierów Wartościowych*, (12).
- Komosa, T., Opalski, W. (1997). *Prawo wekslowe. Prawo czekowe. Komentarz*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Koziński, M. H. (2016). Weksle. W: A. Szumański (red.), *System Prawa Prywanego. Prawo Papierów Wartościowych* (Tom 18). Warszawa: C.H. Beck.
- Koziński, M. H. (1999). *Prawo wekslowe*. Toruń: Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”.
- Kuntze, J. E. (1858). Über den Verkehr mit negotiabilen Creditpapiere. W: E. Siebenhaar, T. Tauchnitz (red.), *Archiv für deutsches Wechselrecht* (t. VIII). Lipsk: Bernhard Tauchnitz.
- Kuntze, J. E. (1852) Zur Charakteristik der deutschen Wechselordnung. W: E. Siebenhaar (red.), *Archiv für deutsches Wechselrecht* (t. II), Lipsk: Bernhard Tauchnitz.
- Langowski, W. (1998). *Indos wekslowy*. Kraków: Zakamycze.
- Namitekiewicz, J. (1927). *Prawo handlowe, wekslowe, czekowe i upadłościowe*. Warszawa: Nakładem Księgarni F. Hoesicka.
- Nazarewicz, P. (1996). Wybrane zagadnienia z zakresu prawa wekslowego, cz. I. *Przegląd Prawa Handlowego*, (7).
- Ogiegło, L. (1995). Charakter prawny powstania zobowiązania wekslowego. *Rejent*, (9).
- Rosenblüth, I. (1936). *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*. Kraków: Księgarnia Powszechna.
- Siebenhaar, E. (1866). Prüfung der Wechseltheorien. W: *Archiv für deutsches Wechselrecht* (t. XVI). Lipsk: Bernhard Tauchnitz.
- Siegel, H. (1873). *Das Versprechen als Verpflichtungsgrund*. Berlin: Vahlen.
- Słuszkiewicz, Z. (1900). *Krótki wykład austriackiego prawa wekslowego wraz z Ustawą wekslową z dnia 25. stycznia 1850 Dz. u. p. Nr. 51*. Złoczów: Nakładem i drukiem Księgarni Wilhelma Zuckerkandla.
- Szczygielski, A. D. (1936). *Prawo wekslowe i czekowe 1936*. Warszawa: Biblioteka Prawnicza.
- Szpunar, A., Kaliński, M. (2003). *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*. Warszawa: LexisNexis.
- Szpunar, A. (1996). *Komentarz do prawa wekslowego i czekowego*. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze.
- Szpunar, A. (1992). O powstaniu zobowiązania wekslowego. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*, (1).
- Szpunar, A. (1991). Podstawowe problemy papierów wartościowych. *Państwo i Prawo*, (2).
- Thöl, H. (1878). *Das Handelsrecht (t. II). Das Wechselrecht*. Lipsk: Fues's Verlag (R. Reisland).
- Ulmer, E. (1938). *Das Recht der Wertpapiere*. Stuttgart–Berlin: Kohlhammer.
- Volkmar, L., Löwy, S. (1857). Begriff und Charakter des Wechsels. *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, (2).
- Volkmar, L., Löwy S. (1858), Das Wesen des Indossaments. *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, (3).
- Wróblewski, S. (1936). *Prawo Wekslowe i Czekowe*. Kraków: Leon Frommer.
- Zawada, K. (1990). *Umowa przelewu wierzytelności*. Kraków: Nakładem Uniwersytetu Jagiellońskiego.